

Ängsfruktodlingar kring Åsnen

Kulturmiljö av riksintresse

Ängsfruktodlingsområdet kring södra Åsnen [G 35] (Urshults socken, Tingsryds kommun)

Motivering: Odlingslandskap. Sammanhållet ängsfruktsodlingsområde som visar på utvecklingen av en folklig fruktodlartradition – från småskalig binäring kombinerad med djur och foderproduktion under en lång kontinuitet till huvudnäring med förädling och försäljning på en nationell marknad under 1800-1900-talet.

Uttryck för riksintresset: Det småbrutna odlingslandskapet med ängs- och åkermarker, ympade vildaplar i odlingsmarkens marginella partier på ängsmark och i väg- eller åkerrenar. Senare tiders symmetriska fruktodlingar på åkermark.

Avgränsningen för riksintresset Ängsfruktodlingsområdet kring södra Åsnen.

Ängsfruktodlingar kring Åsnen

Kulturmiljö av riksintresse

Copyright © 2020 Länsstyrelsen Kronoberg
Text: André Strömqvist, André Strömqvist kulturmiljö AB, Falun
Omslagsfoto: Stefan Höglin
Layout: Lasse Peterson, Vibra AB
Tryck: Lenanders Grafiska AB
ISBN: 978-91-89285-94-1
Dnr: 435-5950-19

Innehåll

Förord	6
En riksintressant kulturmiljö	8
Jordbruk i kubik	10
Fruktens användning	14
Fruktodlingens blomstringstid	14
Urshult får Sveriges enda fruktodlarskola	17
Statlig likriktning hot mot ängsfruktodlingen	18
Must, mos, marmelad och andra konserver	20
Urshult – Sveriges Calvados	23
Slutet på ett månghundraårigt sätt att bruka jorden	24
Ängsfruktodlingen idag	25
Ängsfruktodling – unik men besläktad med andra sätt att bruka marken	26
Beskärningen	28
Konsten att tämja en vildapel	28
Att vårda en ängsfruktodling	30
Äppelkungar och Pomonagudinnor	34
Aplar och vildaplar	34
Liten ympskola	38
Bekämpningsmedel	40
Urshults kungsäpple	42
Urshultsträdet	42
Gårdens olika delar i det gamla bondesamhället	42
Bygd rik på kulturhistoria	43
Källor	46

Förord

Den folkliga fruktodlingen har längre tradition i Urshult än på många andra håll i landet. Den magra och steniga marken, med en stor andel betes- och ängsmark i relation till brukad åker, innebar att de som levde i området var tvungna att hitta många olika sätt att leva av jorden. Den rika förekomsten av vildapel gjorde det möjligt att skapa ytterligare ett användningsområde för ängsmarken utöver slåtter och bete. Man ympade vildaplar med kulturäpplen som gav mer användbar frukt. Vilda apalar flyttades in i lövängarna och ympades när de blivit tillräckligt stora.

I takt med att efterfrågan på frukt ökade från mitten av 1800-talet förändrades fruktodlingens betydelse i Urshult, från att vara en bisyssla till att bli en huvudnäring. En allt större del av odlingarna förlades till produktiv åkermark, där skörden blev större än på de magra betesmarkerna. Det blev då lönsammare att odla frukt än de traditionella åkergrödorna. Från andra hälften av 1800-talet fram till mitten av 1900-talet utvecklades området till ett centrum för äppel- och bärodling och man byggde även upp en förädlingsindustri där man tillverkade olika produkter av frukt.

Än idag finns traditionella ängsfruktodlingar bevarade på flera gårdar i trakten. De är unika och av nationellt intresse, och hela området är sedan 2015 en kulturmiljö av riksintresse. Området är allra vackrast att besöka under mitten av maj när fruktträden blommar, vid ängsblomningen i juni och under tidig höst när träden dignar av all frukt.

För framtiden är det viktigt att kunna uppleva ett aktivt brukat landskap, att bevara kunskapen och traditionen att sköta och beskära fruktträd, och att de gamla fruktsorterna finns kvar. I Hackekvarns naturreservat nordväst om Urshult är Länsstyrelsen sedan 2019 odlingsvärd, och har där ett lokalt klonarkiv för gamla fruktsorter från urshultstrakten. Klonarkivet bidrar till POM (Programmet för odlad mångfald) och den nationella genbankens bevarande av gamla fruktsorter. De sorter som finns i arkivet är äpplen av Urshults kungs I och II, Sännahult och Västerbotorp. Av päronsorter finns Långåkerpäron. Av körsbär Zafir, Lönneberga och Hultsjö svarta. För bevarandet av Förarmsbergamottet har ympris inskaffats, men ännu finns ingen färdig frukt. Avtal ingicks 2019 med POM, vid nationella genbanken.

Skriften ingår i Länsstyrelsens skriftserie om värdefulla kulturmiljöer i Kronobergs län. Författare är André Strömquist, André Strömquist kulturmiljö AB, Falun.

Maria Arnholm
Landskövding

Heidi Vassi
Länsantikvarie

En riksintressant kulturmiljö

Ängsfruktodlingarna söder om sjön Åsnen är det nordligaste exemplet på en odlingsmetod som varit vanlig på många håll i Europa. De speciella förutsättningarna med den steniga marken har tvingat fram ett småskaligt och varierat brukande av naturen, där fruktodlingen varit en del av en helhet. Unga träd växer bland gamla och inte i någon tydlig ordning. Fruktsorterna som odlas är både moderna och historiska, lokala och internationella. Särskilt stor är koncentrationen av ängsfruktodlingar på sydöstra Sirkön och halvön Vemboö, som därför utgör centrum i riksintresset.

Odlingsmetoden, som även har varit spridd i såväl Blekinge som i nordöstra Skåne, finns i dag enbart kvar i området kring Urshult.

Sedan 2013 är Urshults ängsfruktodlingsområde klassat som riksintresse, vilket innebär att det har så stora kulturvärden att det är en angelägenhet för hela landet. Riksintresset kan delas in i två olika delar. Den ena delen är ängsfruktodlingen, som är ett flera hundra år gammalt odlingssystem som varit spridd över ett betydligt större område, men som idag bara finns kvar i trakten kring Urshult. Den andra delen är den storskaliga fruktodling med åkerodling och förädlingsindustri som började utvecklas under andra hälften av 1800-talet, och hade sin främsta blomstring från sekelskiftet 1900 fram till århundradets mitt.

200-årigt päronträd. Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

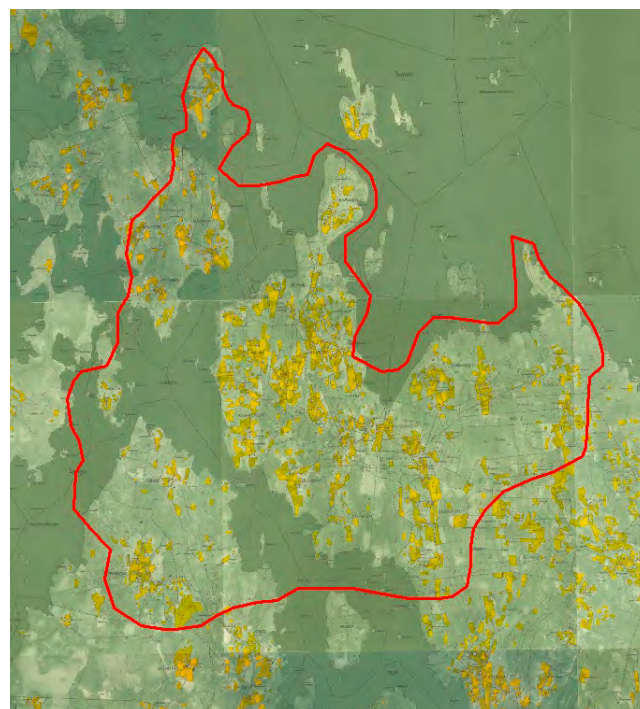
Ängsfruktodlingar finns kvar på många håll i området. Vissa av odlingarna sköts och utvecklas, medan andra inte längre vårdas. Åkerodlingar finns också kvar i området. Någon förädlingsindustri finns inte längre kvar i Urshult, men det går att se flera spår av den i Urshults samhälle.

Området är vackert och intressant att besöka under hela växtsäsongen. Vid blomningen, som brukar inträffa under andra hälften av maj, lyser odlingarna i olika nyanser av vitt och skärt. Vid midsommar blommar ängsväxterna och under sensommaren och hösten mognar frukten. Då säljer flera odlare färsk frukt och must. Man kan uppleva ängsfruktodlingen genom att besöka en särskild gård, men det går också att åka runt på cykel eller med bil för att uppleva landskapet.

På Borgön finns åtminstone ett par hundra fruktträd uppdelade på några fåtal områden. De äldsta träden är omkring 75 år eller äldre. Ytterligare några träd står längs vägen samt utmed åkerkanterna. Intill äppelodlingen finns även ett par åkerstycken med plommonodling i rätta rader.

Froaryd är den minsta odlingen i området och består av ett 40-tal träd, men har varit mer omfattande. Träden står främst utmed vägen och åkergränserna.

På Fålaboda har fruktodlingar funnits åtminstone sedan 1600-talet. Idag finns såväl åkerodlingar som ängsodlingar.

På 1950-talets ekonomiska karta syns riksintresset för ängsfruktodlingsområdet kring södra Åsnen avgränsat med en röd linje. I kartbilden kan man se odlingsytornas utbredning som gula områden. I den odlingsbara marken hade man bär- och fruktodlingar. Bildkälla: Lantmäteriets kartdatabas, 1950-talets ekonomiska karta över Urshults socken, Tingsryds kommun.

Jordbruk i kubik

”Naturen själv har ju gjort trakten till en fruktbygd, ett faktum som vederbörligen utnyttjats av innebyggarna till deras ekonomiska fromma och till bygdens ryktbarhet.” Ur Urshultskrönika 1944.

Den folkliga fruktodlingen har längre tradition i Urshult än på många andra håll i landet. I stora delar av Sverige var fruktodling långt fram i tiden något som var knutet till de högre stånden, och bland allmogen fanns en utbredd skepsis mot att äta frukt. Att just detta område så tidigt blev ett centrum för svensk fruktodling har förmodligen flera orsaker.

Liksom i andra delar av landet med ett skogspräglad landskap var Urshultsborna mångsysslare. Ängsfruktodlingen har varit viktig i det mångsidiga jordbruket. Den magra och steniga marken har tvingat befolkningen att ägna sig åt flera olika näringsfång och nyttja markerna så klokt som möjligt. Sedan århundraden tillbaka har Urshultstrakten haft en ovanligt stor andel slätterängar i förhållande till åkermark. Tack vare ängsmarkerna kunde man hålla gott om djur.

Nyplöjd åker, ängsfruktodling på stenig mark samt röjningsrösen.
Foto: Daniel Hofling

Ängsmarkerna har genom den rika förekomsten av vildapel och vildpäron, utöver slätter och bete använts till fruktodling. I denna trakt är förutsättningarna för fruktodling särskilt goda. Sjön Åsnen har en utjämnande effekt på klimatet och de steniga sluttningarna ned mot sjön ger den varma och väl-dränerade jord som fruktträd växer bäst i. Under den steniga ytan finns en näringsrik lera som trädens rötter letar sig ner till. På våren förhindrar sjön träden att börja blomma för tidigt och därmed skadas av sen frost. Under hösten håller sjön istället kvar värmen och skyddar träden mot tidig nattfrost.

Vildaplarna som används till att ympa in äppelsorterna på tillhör områdets ursprungliga flora. När kunskapen om inympning av ädla sorter på de vilda träden började sprida sig i området är okänt, men det rör sig om flera hundra år tillbaka i tiden. Kanske redan under sen järnålder, det vill säga vikingatid. Förmodligen spreds kunskapen från någon stormannagård eller ett kloster med fruktträdgård.

Den första dokumenterade fruktodlingen i området anlades på godset Grips-Vembo vid Fålaboda under 1630-talet. På Vemboö, som fram till regleringen av Åsnen var helt omfluten av vatten, byggde adelsmannen Anders Grip upp ett nytt stamgods som han lät kalla Grips-Vembo. Där anlade han en trädgård med bland annat äppelträd och päronträd. I en syn utförd 1690 sägs att en ”Trädgård för ungefär 60 år sedan av salig välborne herr Anders Gyllengrip upprättat men nu allenast några kvarstående gamla äpple- och päronträn, som ej synnerligen frukt bära emedan den nu öde ligger och oinhägnad”. Efter Anders Grips död var underhållet av gården bristfälligt, och i synen beskrivs även gårdens byggnader som förfallna. 1665 nämns trädgårdsmästaren Önnar Svensson som boende på Vemboö, förmodligen anställd vid säteriet. På platsen ligger idag gården Fålaboda, som fortfarande har omfattande fruktodlingar.

Fruktträden trivs bra i den varma och väl-dränerade jorden i sluttningarna ner mot sjön Åsnen.
Foto: Daniel Hofling

Under 1700-talet blev fruktodlingarna allt fler, och i skifteshandlingarna från 1800-talet framgår att nästan alla bönder i området hade åtminstone en fruktodling i sin ängsmark.

Marken användes till slätter eller till bete om den var för stenig för att kunna slås med lie. Vid de omfattande skiftena på 1800-talet kunde en bonde få plocka äpplen på sin gamla mark under några år, eller ta med sig unga träd till sin nya mark. Det säger en del om trädens värde och hur betydelsefull ängsfruktodlingen var för småbrukarna.

Förutom djurhållning och odling av frukt och åkergrödor, som spannmål, ägnade sig småbrukarna åt fiske, biodling och jakt. Åsnen var som ett skafferier med färsk fisk.

Fisk som inte skulle tillagas direkt kunde förvaras i en fisk-sump, en bottenlös trälåda med lock och borrar i hålen i sidorna för vattencirkulationen. Från skogen fick man tjära, virke och ved. Genom biodlingen drog man nytta av fruktträdens blomning och nektar. Fruktskörden blev rikare tack vare bättre pollinering.

Fruktens användning

Till en början plockade man förmodligen de små hårda och sura vildapelfrukterna och gav till djuren eller använde i maten. Framförallt var det grisarna som utfodrades med äpplen. Så småningom lärde man sig att ympa in sorter med större, saftigare och sötare frukt på vildapelstammarna. Då blev frukten betydligt mer användbar och värdefull. I ängsfruktområdet gjorde man en typ av välling där äpple var en viktig ingrediens.

Fruktens breda användningsområde förr i tiden märks i odlingar med riktigt gamla träd. Där ger långt ifrån alla träd frukt som är välsmakande eller ätbar för människor. Det kan då röra sig om träd som odlats för att få äpplen till djurfoder.

Fruktodlingens blomstringstid

Intresset för fruktodling, och trädgårdsodling i allmänhet, växte kraftigt under andra hälften av 1800-talet. I det angriksande Jönköpings län ökade den areal som användes till fruktträdgårdar, humle- och kålgårdar med 75 procent, mellan 1865 och 1890. Även i Urshultsområdet expanderade fruktodlingen kraftigt under 1800-talet, och i början av 1900-talet hade det blivit ett av Sveriges mest betydande äppeldistrikt.

Åkerfruktodlingar på Borgön. Träden växer i raka rader på välgödslad mark. Skötseln är lättare och den näringsrika jorden ger kraftigare tillväxt.
Foto: Daniel Hofling.

Utvecklingen påskyndades av bland andra Hushållningssällskapet, som introducerade flera nya äppelsorter och delade ut belöningar till framstående odlare. Även Sveriges pomologiska sällskap (sedan 1965 Riksförbundet svensk trädgård), som bildades år 1900, gjorde sitt för att främja fruktodlingen.

I takt med att efterfrågan på frukt ökade så förändrades fruktodlingens betydelse i området, från att vara en bisyssla till att bli en huvudnäring. En allt större del av odlingarna förlades till produktiv åkermark, där skörden blev större än på de magra betesmarkerna. Det blev lönsammare att odla frukt än de traditionella åkergrödorna. Träden planterades i raka rader för att förenkla skötselarbetena och skörden.

På 1930-talet organiserade sig traktens fruktodlare i nio fruktodlarföreningar, som anordnade utbildningar i fruktförpackning, beskärning, ympning och annat som var bra att kunna. De gjorde också gemensamma inköp av maskiner som förenklade arbetet. En bit in på 1900-talet blev det allt vanligare med olika bekämpningsmedel mot såväl skadedjur som sjukdomar, och 1942 introducerades det senare ökända preparatet DDT. Det var vanligt att spruta i förebyggande syfte och föreningar köpte ofta in egna sprutor. Särskilda trädskötare och sprutförare reste runt mellan fruktodlingar, koloniområden och andra områden med fruktträd. Dessutom bildades Urshultsbygdens Turisttrafikförening, vars syfte var att marknadsföra bygdens ”förmämsta och mest kända produkt - frukten”.

Själva fruktförsäljningen gick däremot genom de ekonomiska föreningarna Kronobergs läns frukt- och trädgårdscentral och Värends frukt- och bärodlarförening. De ekonomiska föreningarna gick samman 1977 till Värends Bär och Trädgårdsprodukter fram till 2011.

Till en början skedde handeln med frukt i Växjö, men när järnvägen mellan Karlshamn och Vislanda stod klar 1874 etablerade sig uppköparna istället i Ålshult. Dit kunde odlarna frakta skörden med båt. Frukt fraktades även från Kvarnamåla station, och 1901 fick även Urshult en järnvägslinje.

Odlarna i ängsfruktområdet samarbetade tidigt. Bilden visar en kurs i fruktträdsbeskärning 1919. Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

Urshult får Sveriges enda fruktodlarskola

År 1944 lämnade Urshultsbygdens fruktintressenters samorganisation in ett PM till jordbruksministern om en fruktodlarskola på Kurrebo. Man motiverade placeringen i Urshult med den starka fruktodlingstraditionen i området, men även med att *Tillgången på arbetskraft är god och invånarna äro vana vid att arbeta under små förhållanden. Den skulle utan tvekan kunna göras intresserad för och kunnig i en odling, som enligt erfarenheterna från Urshult ge mera än någon annan odlingsform, som kan bedrivas här.*

Hösten 1946 avtalade Lantbruksstyrelsen med Hushållningssällskapet i Kronoberg om att anordna en fruktodlarskola i Urshult. Att konkurrensen om var landets första fruktodlarskola skulle förläggas var hård märks i remissvaren för utredningen inför lokaliseringen.

De första eleverna på den tio månader långa utbildningen antogs 1952. Varje årskull bestod av sju till åtta elever. Det första året drevs skolan av Kronobergs läns hushållningssällskap, men driften togs därefter över av landstinget. När utbildningen bedrivits i tio år beslutade riksdagen att skolan skulle läggas ned, på grund av att elevantalet var för litet.

Bild av fruktodlarskolans monter vid en fruktutställning i Urshult. Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

David Klingspor köpte Sännahult storegård 1899 och kallade det Kurrebo. Vykort som visar Kurrebo, troligtvis vid mitten av 1900-talet. Foto: Privat.

Statlig likriktning hot mot ängsfruktodlingen

Att driva fruktodling som binäring till jordbruk lyckas endast undantagsvis. Fruktodlingen bör vara huvudkulturen, för vilken allt annat får vika. Ur Äpplen och päron, av Sven A. Hermelin.

En stor del av 1900-talet präglades av effektivisering och rationalisering. Vid skördefesten i Urshult 1944 höll konsulenten Y. Lundin vid Pomologiska föreningen ett föredrag om fruktodlingens framtid. Han beskrev metoden att odla frukt

Kurrebo idag. Foto: André Strömqvist

i backar och ängar som föräldrad: *Även om man vill aldrig så gärna, så kan man ej sköta dessa träd på fullt rationellt sätt.* Lundin föreslog även omympning av olämpliga sorter, något som även beskrivs i flera handböcker från samma tid. Den mångfald av sorter som fanns sågs mest som ett problem, och man strävade efter att enbart de motståndskraftigaste och bästa sorterna skulle odlas. Gärna moderna sorter med goda egenskaper. Stor skörd och god motståndskraft mot olika angrepp var viktigt. Så mycket frukt som möjligt skulle produceras till så låga kostnader som möjligt.

Lundin menade till och med att man skulle specialisera odlingen ned på sortnivå, så att bara den sort som var allra lämpligast i en viss bygd odlades där, till exempel Cox Orange i Kristianstadstrakten och Gravensteiner kring Urshult: *Specialisering är ju tidens lösen. /.../ En odlare bör därjämte hålla sig till endast ett eller ett par fruktslag, ej till samtliga, då han eljest svårligen lär sig behärska odlingstekniken till fullo.*

Under 1900-talet började man också att gödsla fruktträden med konstgödsel, som komplement till naturgödseln, för att få fler och större frukter. Den ökade mängden kväve resulterade i att ängsfloran utarmades på flera håll, och olika gräsarter samt näringskrävande ogräs som maskrosor och hundkåx ökade. På senare tid har några av dessa ängar delvis fått tillbaka sin äldre karaktär, efter restaureringsinsatser.

På 1940-talet anlade Statens trädgårdsförsök flera provodlingar av äpple och päron på Kurrebo. Ett av syftena var att prova ut grundstammar som var lämpliga för kommersiell odling. Bland andra Svenska fruktodlarföreningen förväntade sig en hårdnande konkurrens för de svenska fruktodlarna när kriget väl tog slut. Då gällde det att vara så väl förberedd som möjligt, med lämpliga sorter och ett så rationellt och ekonomiskt fördelaktigt sätt att odla som möjligt.

Omympning av äppelträd med ny sort. Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult

Must, mos, marmelad och andra konserver

Något stort bolag var aldrig verksamt i Urshult. Istället var det odlarna själva som bedrev fruktförädlingsindustri, handel och utveckling. Längre såldes enbart färsk frukt från Urshult, men 1915 började handlaren Gunnar Nilsson att tillverka äppelmos i källaren under sin affär, och året efter bildade han Urshults Frukttbolag tillsammans med sin bror Knut Ragnar Stanler. Frukttbolaget var en av landets första förädlingsindustrier för frukt. I källaren fanns sju 300-liters koppargrytor och tre som rymde etthundra liter vardera. Där tillverkades bland annat mos, saft, sylt och cider. Produktionen växte snabbt, och efter ytterligare två år arbetade över etthundra anställda med att förädla ett tusen ton frukt till olika produkter. Gunnar Nilsson dog i spanska sjukan 1918, bara 34 år gammal, och 1920 ombildades bolaget till en ekonomisk förening, där odlare och andra intresserade kunde köpa andelar. Den fick namnet Svenska fruktföreningen UPA.

Urshults Frukttbolag växte snabbt och fick många anställda. Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

Urshults Fruktholag

vill härmed till allmänheten rikta en vädjan att i största möjliga utsträckning skona i gården och hagar växande vilda fruktträd af alla storlekar, sålunda äfven de minsta plantor. De vilda fruktträden kunna med stor fördel förädlas, och har bolaget för afsikt att kostnadsfritt göra detta. Om träden sålunda skyddas för åverkan, torde Urshults fruktodling jämförelsevis snabbt nå en tillfredsställande utveckling, så att konkurrensen med andra fruktdistrikt kan med framgång upptagas, och ett godt ekonomiskt resultat vinnas.

Föräldrar torde sålunda böra bibringa sina barn en riktig uppfattning om de vilda fruktträdens stora värde; de rakaste och finaste telningarna få småpojkar ha hädan- efter icke skära ned till "knaggakäppar"; de skola i stället å växa och i sinom tid ympas för att om några år blifva en prydnad och en god inkomstkälla.

En vaken och intresserad "slåttaregubbe" eller "räfsekäring" kan rädda många träd och plantor undan död eller skada af lie och räfsa. Om enighet och intresse få göra sig gällande, kunna stora resultat emottas.

14

Detta anslag från fruktholaget visar den tydliga strävan att engagera hela bygdens invånare, stora som små, i att göra Urshult till en betydelsefull fruktproducent. Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

Svenska fruktföreningens (tätteligen AB Sysmos) nybyggnad
för musten och kaulor 1933.

Planför byggnaden Edvin Karlsson, Tegernäs.

Foto Arvid Jonasson, Stengårdsslätt.

Gåva av verkmästare Per Johansson, Råsvik 15/4 1966

Svenska fruktföreningens
nybyggda musteri och
kontor 1933. Foto: Arvid
Jonasson, Stengårdsslätt,
Hembygdsföreningen
Gamla Urshult

Ängsfruktodlingar vid Fålaboda. Foto: Daniel Hofling

Urshult – Sveriges Calvados

Idag är det lätt att uppfatta ängsfruktodlingen som något unikt för Urshultsbygden, men odlingsmetoden har varit spridd över ett betydligt större område. Även i nordöstra Skåne och västligaste Blekinge har bönder och torpare ympat in ädla äppelsorter på vildaplar. Välkända internationella exempel på ängsfruktodling, besläktade med den i Urshult, finns i ciderdistriktet i tyska Hessen och i Calvadosområdet i Normandie i nordvästra Frankrike. I Calvados ökade mäng-

den ängsfruktodlingar kraftigt under 1600-talet. Flera ovanligt kalla vintrar, under den period som även i Sverige går under benämningen lilla istiden, gjorde det svårt att odla vin och många odlare övergick till att odla äpple istället. Samtidigt ökade ciderns popularitet i området, på bekostnad av ölet. Normandie har en lång tradition av omfattande boskapsskötsel, och för att nyttja marken så mycket som möjligt kombinerades fruktodlingen med bete för boskap, precis som i Urshult.

Gamla järnvägsstationen i Urshult. Bangården låg där cykelbanan finns idag. Mellan stationsbyggnaden och spåren fanns en stentrappa.
Foto: André Strömqvist

Slutet på ett månghundraårigt sätt att bruka jorden

Den riktiga storhetstiden för fruktodlingen i Urshultsområdet inföll under 1930-, 40- och 50-talen. Under de kalla krigsåren, som värst var det 1940-42, frös många av ängsfruktodlingarnas träd och ersattes i stället med åkerfruktodlingar, som gav större avkastning. Efter krigsslutet blev konkurrensen allt hårdare och priserna på frukt sjönk. På 1950-talet började lönsamheten för odlarna sjunka, och flera av dem började ersätta åkerodlade fruktträd med jordgubbar och senare sallatskål. Odlarna blev allt färre och så småningom lades förädlingsverksamheten ned. Det sista godståget passerade Urshult station 1971 och kort därefter revs spåren upp.

Stationsbyggnaden, ett gulmålat trähus vid Stationsvägen, finns fortfarande kvar men med annan verksamhet. På platsen för Svenska fruktföreningens förädlingsindustri ligger idag ett ålderdomshem med namnet Äppelgården, men grindstolparna från huvudingången till området finns fortfarande kvar. Intill de bevarade grindstolparna vid entrén finns numera en skulptur av ett äpple av koppar av Ingemar Svensson som tidigare funnits på Kurrebo. Fruktcentralen är kraftigt ombyggd och rymmer idag Lindgrens bygg och järn, men skorstenen och några andra äldre detaljer visar att den gamla byggnaden finns kvar innanför plåtskalet.

Urshults station 1916. Foto: Järnvägmuseet. Fotograf okänd.

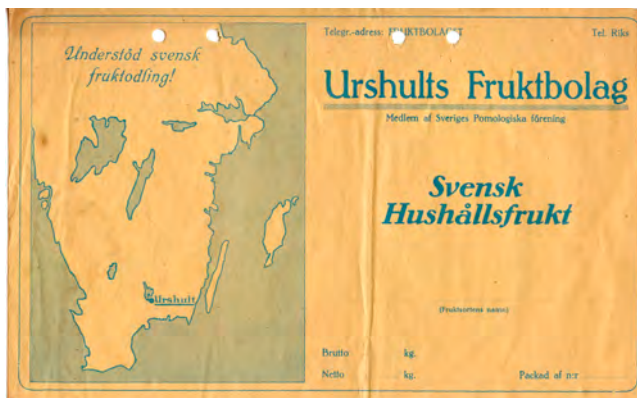

Foto: Urshults hembygdsförening.

Ängsfruktodlingen idag

På 1920-talet fanns omkring femhundra fruktodlare i området. Idag är det ett fåtal odlare som livnär sig på fruktodlingen, och de har även andra arbeten vid sidan om. Tyvärr har odlingsformen svårt att hävda sig i den hårda konkurrensen från den rationella fruktodlingen på åkermark, som är lättare och billigare att sköta, ger större skörd och frukt. Ängsfruktodlarnas äpplen har ofta svårt att klara de uppställda normerna för hur stor frukten från olika äppelsorter ska vara.

Den dagliga skötseln påverkar i hög grad ett kulturlandskaps utseende. Det räcker inte med kortsiktiga insatser och restaureringar. Ängsfruktodlingarna är helt beroende av att gräset slås varje år, och att det finns unga träd som tar vid när de äldre inte orkar längre. När självsådda aplar nått rätt stamhöjd ympas de om med sorter som har tradition i området, och målet är att även fortsättningsvis ha en stor variation av sorter. Lövträd och annan växtlighet som riskerar att skugga eller konkurrera med fruktträden tas regelbundet bort. Stenmurarna hålls fria från sly och träd. Enstaka fruktträd tillåts att växa intill muren.

Även beskärningen av träden har stor påverkan på utseendet och upplevelsen av landskapet. Det traditionella sättet att beskära fruktträden i Urshult består av en årlig gallring av grenarna, så att tillräckligt mycket solljus ska träffa frukterna och de inte ska skadas av skavande grenar. I övrigt tillåts träden utveckla en ordentlig krona och beskärs inte på samma hårda sätt som i moderna åkerfruktodlingar.

Sedan 1990-talet har Länsstyrelsen lämnat bidrag till vård av ängsfruktodlingar i Urshultsområdet. Syftet med bidraget är att uppmuntra brukarna att fortsätta sköta sina fruktodlingar i ängar och åkerkanter. På så sätt bevaras de lokala traditioner-

na kring odling, ympning och beskärning. För att få del av kulturmiljöbidraget ska odlingen bestå av minst 40 träd, och minst hälften av dem ska växa i en ängsodling. Men för att ängsfruktodlingen ska leva vidare krävs också att konsumenter väljer ängsfrukten före annan frukt.

Ängsfruktodling – unik men besläktad med andra sätt att bruka marken

Ängsfruktodlingen är en typ av löväng. En löväng är en slåtteräng där man tillåter eller till och med gynnar vissa trädslag, till exempel fruktträd, hamlingsträd och eller träd som ger en viss virkeskvalitet. Man skulle kunna säga att odlingen sker i kubik eftersom örtskiktet ger hö eller bete och trädskiktet ger frukt, ved eller löv till vinterfoder.

I ängsmarkerna gynnades olika användbara träd och buskar. Ask och lind hamlades med några års mellanrum och de tunna grenarna användes på olika sätt i hushållet. Skott som skars av under sensommaren lades att torka och under vintern var löven ett värdefullt fodertillskott. Under vårvintern skördade man tunna och lättböjliga grenar till att fläta korgar och annat användbart.

Ängsfruktodlingar vid Borgön i mitten av maj när blomknopparna öppnar sig. Foto: Daniel Hofling

Beskärningen

Beskärningsarbetet i ängsfruktodlingarna utförs traditionellt under vårvintern, under februari till mars. Det finns särskilda fruktodlarstegar med tre ben för att man ska slippa luta stegen mot trädet och skada det. Nedanför ympstället skjuter vildstammen skott, som måste tas bort för att de inte ska konkurrera ut den inympade sorten. Man strävar också efter att hålla kronans höjd nere för att underlätta skörden. Man kan också binda ned uppåtriktade grenar, eftersom det är diagonalt och horisontellt växande grenar som bär frukt.

När vildskotten är borttagna rensas kronan från döda och skadade grenar, samt korsande och inåtväxande grenar för att förhindra skavskador som kan bli en ingång för röta. Nästa steg är att göra en utglesning för att skapa en luftig krona som släpper in solljuset ordentligt, dels för att frukten ska mogna bra och dels för att det ska torka upp snabbt efter regn. I en tät krona är risken för angrepp av skorv och andra svampsjukdomar större. Man strävar också efter att skapa en krona med jämnt fördelade grenar, för att förhindra fläckningsskador under sensommaren när trädens grenar tyngs av frukt. Varje träd beskärs utifrån sina egna förutsättningar och alla blir olika.

Trädets utseende påverkas av hur kraftigväxande grundstammen är, vilken äppelsort som ympats in, växtplatsen och hur trädet beskärs och har beskurits under uppbyggnadsskedet. Från friska träd sparas ymppris av kraftiga fjolårsskott. Ymp-

riset förvaras svalt och fuktigt för att skyddas mot uttorkning och förhindra knopparna att svälla. Riset måste vara i fullständig vintervila vid ympningstillfället. Var det ingen tjäle i marken grävde man förr ned riset i en grop i marken. Annars kunde man förvara det i jordkällaren.

I moderna fruktodlingar är träden ympade på svagväxande grundstammar som ger frukt tidigare, och som genom sitt låga växtsätt är lätta att skörda från. Träden är tätt planterade i raka rader. När man ympar på vildaplar blir variationen i växtsättet större.

Konsten att tämja en vildapel

Föryngringen av träden i ängsfruktodlingarna sker genom att självsådda vildaplar ympas om med en förädlad sort. Små vildaplar som växer på fel ställe flyttas till en lämpligare plats och när det uppstår en lucka, kanske för att ett träd har dött, går man ut i markerna och hämtar en vildapel. Den får växa till sig på sin nya plats i några år innan den ympas om. Flytten gör man under tidig vår eller sen höst när trädet är i vila. Förr var man noga med att få med så mycket av rotsystemet som möjligt, eftersom man inte hade möjlighet att vattna under etableringsskedet. Omkring fyra år efter flytten, när trädet har etablerat sig på den nya växtplatsen och vuxit till sig, är det dags ympa in den ädla fruktsorten på vildstammen.

Ett träd som ympats om för några år sedan. Ympstället syns som en diagonal skarv i bildens mitt. Nedanför ympstället skjuter vildapeln nya skott som måste tas bort för att inte konkurrera med den inympade äppelsorten. Foto: André Strömqvist

Två av tre ympar har tagit sig. Foto: André Strömqvist

I Urshultstrakten ympar man traditionellt fruktträden i samband med blomningen. Bland ängsfruktodlarna finns en lång tradition av att utföra ympningsarbetet på egen hand, men det har också funnits trädgårdsmästare som tagit med sig ympis och rest runt mellan gårdar och ympat.

Det finns flera olika sätt att ympa. Den gängse metoden bland äppelodlarna i trakten är så kallad läggympning, som innebär att man skär av toppskottet på en ung vildapel med ett diagonalt snitt och gör ett likadant snitt på en ympkvist av ungefär samma tjocklek. Sedan lägger man de diagonala snitten mot varandra och binder om med exempelvis bast. Därefter stryker man på ympvax som skydd. Så småningom bryts vaxet och basten ned, och faller av.

Att vårda en ängsfruktodling

Ängsfruktodling är ett åretruntarbete. Under vårvintern beskär odlaren vuxna träd för att undvika skador på träden och för att få så god kvalitet på frukten som möjligt. På en stor odling tar arbetet flera veckor, och man klarar av att beskära knappt tio välskötta träd på en dag. Träd som försumats i några år tar betydligt längre tid. Odlaren arbetar också med att uppbyggnadsbeskära unga träd för att ge dem en välformad krona.

Vildapeln växer inte lika kraftigt som de förädlade äppelsorterna. Därför är normalt stammen på vuxna träd grövre ovanför ympstället än nedanför. Foto: André Strömquist

Vårvinterns beskärningsarbete är igång. Foto: André Strömqvist

Ängsfruktodlingar kring Åsnen

Några veckor efter beskärningen är avslutad är det dags att påbörja ympningsarbetet. I första hand ympar odlaren in en välsmakande och frisk äppelsort på unga vildaplar. Det händer också att träd ympas om med en bättre sort med högre efterfrågan

Under våren fagar man också ängsmarkerna, vilket innebär att man städar dem från grenar och annat som kan försvåra slåttern under sommaren. Växtligheten på marken slås antingen med lie eller betas av boskap. Båda metoderna gör att jorden blir allt magrare. Det gynnar svagväxande ängsväxter som konkurreras ut av starkväxande gräs om jorden är mer näringsrik.

Slåttern sker i mitten av juli. Då har ängsväxterna hunnit blomma och sätta frö. Därefter får höet ligga kvar på ängen i någon vecka för att frökapslarna ska hinna öppna sig och sprida sina frön. Får höet ligga kvar för länge börjar det dock brytas ned och då frigörs näringsämnen som gödslar jorden. Vid slåttern stiger man upp så pass tidigt att daggen inte har hunnit torka upp. Det daggvåta gräset är mycket lättare att slå än torrt gräs. Förr torkades allt hö på hässjor, men det har blivit en allt ovanligare syn. I det moderna lantbruket torkas höet eller vallen för det mesta inomhus, eller binds ihop med maskin till balar. I ängsfruktodlingarna kan man fortfarande se hässjor med torkande hö under högsommaren.

På de stenigaste markerna, som är svåra att slå, betas marken istället av boskap. På slåttermarkerna släpper man ibland ut djur på sensommarbete när gräset vuxit tillbaka efter slåttern. Kor tycker om både äpplen och äppelträd. Därför är de fruktträd som växer på betesmark ofta ympade minst en meter upp på stammen. Metoden kallas koympning och innebär att man ympar träden så högt upp att korna inte når att skada grenarna eller äta upp frukten. En annan fördel med koympningen är att mer ljus når örtskiktet på marken och betet då blir bättre. Den höga kronan underlättar dessutom arbetet med ängen, eftersom det är lättare att komma åt utan att behöva böja sig.

En dryg månad efter slåttern börjar de tidigaste äppelsorterna få färg. På flera av ängsfruktodlingarna i området finns ett tjugotal olika äppelsorter med olika mognadstid, och plockningsarbetet sträcker sig över en lång period från sensommaren och in på hösten. Tidiga sorter är ätmogna direkt, men har kort hållbarhet. Sen frukt, så kallade höst- och vinteräpplen, skördas när den är plockmogen och får eftermogna tills den är ätmogen. Oskadad vinterfrukt som förvaras svalt kan hålla sig fin till följande vår.

Äppelkungar och Pomonagudinnor

Förutom stor ekonomisk betydelse har ängsfruktodlingen haft stor kulturell betydelse i Urshultsområdet. Festligheter anordnades såväl under blomningen som under skörden, och lockade tusentals besökare.

Den första blomningsfesten anordnades av Kronobergs läns fruktodlarförbund i maj 1938, när äppel- och päronträd blommade som vackrast. Vid blomningsfesten gick ett karnevalståg från Urshults samhälle till hembydsgården på Lunabacken, en sträcka på nio kilometer. Väl framme på Lunabacken var det firande med musik, dans och uppträdanden. Man hyllade också en Pomonagudinna, som utsetts bland kvinnorna i trakten. Hembydsgården ligger på Urshultsområdets högsta punkt, med en vacker utsikt över sjön Åsnen. Den första skördefesten firades ett år tidigare och inleddes med ett karnevalståg, som gick från Kvarnplatsen genom samhället och fram till Urshults skyttepaviljong. Där fortsatte festligheterna med uppträdanden, dans, skjutbana och fyrverkerier. I samband med festen anordnade man fruktutställningar och delade ut olika priser för både fruktodling och biodling. Vid skördefesten utsågs även en äppelkung som hyllades i karnevalståget.

Varje odlare tog med sina finaste äpplen och en jury bedömde kvalité på frukten utifrån storlek, färg form och smak. Juryn bestod av odlare, trädgårdskonsulenter och andra personer med kunskaper om fruktodling.

Skyttepaviljongen, där skördefesterna hölls, brann ned 2008 men har senare återuppbyggts. Den gamla kvarnbyggnaden, där karnevalståget började, finns kvar. 1980-1999 hölls årligen blomningskarnevalen vid hembydsgården med dans och artistuppträden och ett karnevalståg från Kurrebo till Kärrasand.

Aplar och vildaplar

I Urshultsområdet växer både apel *Malus domestica* och vildapel *Malus sylvestris*. De är mycket lätta att förväxla, och korsar sig dessutom ibland med varandra och bildar en hybrid med egenskaper från båda arterna. Vildapeln bildar ofta ett litet flerstamigt träd eller en buske. Grenarna har ofta tornar och långskaftade blad utan hår på undersidan, och små sura frukter på långa skaft. Apeln har kortskaftade blad med hårig undersida och håriga foderblad. Frukterna är större och kortskaftade. Fullvuxna exemplar av apel är för det mesta större än vildaplar.

Karnevalstågen vid skördefesten började på platsen framför Urshults elektriska valskvarn.

Vildapeln tillhör vår inhemska flora och har använts av invånarna i nuvarande Sverige åtminstone sedan stenåldern (2500 f. Kr). Apeln är däremot inte inhemsk, men förekommer förvildad på många håll i landet, där odlade träd har spridit sig med frö. Som artnamnet *domestica* berättar är apeln en kulturväxt. Den utvecklades i Centralasien för mellan tre och fyra tusen år sedan ur den vildväxande *M. sieversii* (syn. *M. pumila*).

Hembygdsgården Lunnabacken där blomningsfesterna hölls. En kort promenad från Lunnabacken ligger Kurrebo. Foto: André Strömquist.

Vid skördefesten anordnades bland annat frukttombola.
Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

Den första fruktutställningen i Urshult 1934.
Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

Blomningsfesten lockade många besökare och firades med musik, dans och uppträdanden.
Foto: Hembygdsföreningen Gamla Urshult.

Liten ympskola

Det finns flera olika sätt att ympa. En av de metoder som är lättast att lyckas med är så kallad barkympning.

Såga av en gren som är mellan fem och tio centimeter i diameter. Om barken har börjat spricka upp och bilda barkfjäll är grenen för grov. Skär vertikala snitt i barken, ett på en tunnare gren, två på en något kraftigare. Gör ett diagonalt snitt nedtill på ympkvisten och klipp av toppen så att ympen har cirka fyra vilande knoppar. Det diagonala snittet på ympkvisten ska vara ungefär lika långt som snittet i barken på trädet. Använd kniven för att lossa barken så pass mycket att det går att skjuta ned ympen i skåran. Bind om med bast så att ympen sitter stadigt. Lägg på ympvax, även på toppen. Det måste bli helt tätt för att ympen inte ska torka.

Ympriset ska vara i vila, så knopparna får inte ha börjat svälla. Trädet man ympar på ska ha vaknat ur vintervilan. Då lossar barken lätt och trädet kan förse ympen med vatten och näring. Om knopparna på ympriset har börjat svälla har trädet svårt att hinna förse ympen med vatten och näring, och då dör den.

Förr gjorde man sitt eget bast genom att låta lindbark ligga och rötas i sjön. Innerbarken blev till bast. En fördel med att använda bast istället för moderna material är att både det och vaxet bryts ned naturligt, och behöver inte tas bort när ympen har tagit sig.

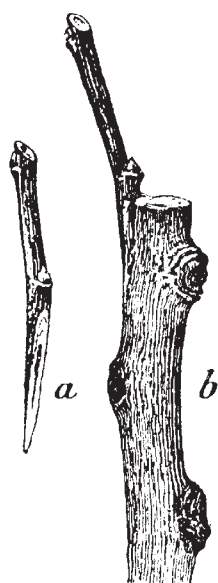

Fig. 1. Barkympning. *a* ympkvisten, *b* denna anbragt under barken på grundstammen.

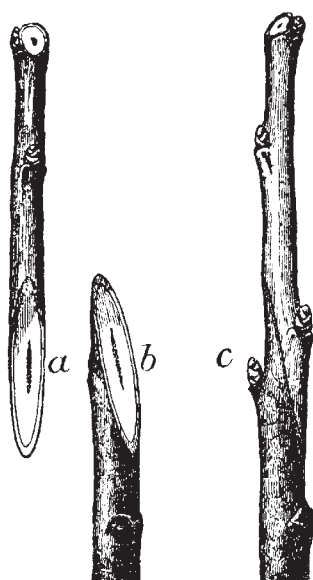

Fig. 2. Skarfympning l. kopulation. *a* ympkvisten, *b* grundstammen, *c* den förra anbragt på den senares snittyta.

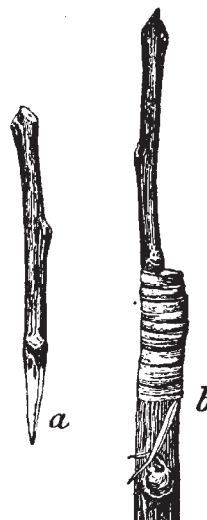

Fig. 3. Triangulering l. getfotsympning. *a* ympkvisten, *b* denna anbragt i motsvarande hål på grundstammens sida.

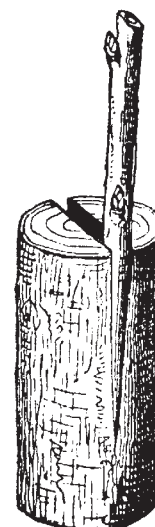

Fig. 4. Klyfympning. Ympkvisten anbragt i den klufna grundstammen.

Figur 1. visar barkympning, som är den mest använda metoden i Urshultstrakten vid sidan av läggympning/skarvympning figur 2. Illustration från Nordisk familjebok, trettiotredjebandet, Stockholm 1922, uppslagsord: ympning.

Bekämpningsmedel

Under en stor del av 1900-talet hade man en stark tilltro till kemikalier. Man sprutade med flera olika gifter gärna i förebyggande syfte. Man använde arsenik, DDT och nikotin, och inom trädgårdsnäringen inträffade flera förgiftningsfall varje år. Paul Muller som uppfann DDT fick Nobelpriset 1948. Många av bekämpningsmedlen som användes under mitten av 1900-talet är idag förbjudna.

Men oron för de nya preparaten väcktes tidigt och redan 1946 skrev Urshults biodlarförening till lantbruksstyrelsen och vädjade om åtgärder mot besprutning av fruktodlingar under tider som var olämpliga för bina. Bidöden började märkas på 1940-talet.

Död åt insekterna. Under en stor del av 1900-talet hade man en helt annan syn på insekter än idag. Illustration från Svenssons fröhandel, Stockholm, katalog 1904.

Besprutning av fruktträd. Särskilda trädskötare reste runt och sprutade i förebyggande syfte.
Foto: Hembygds-föreningen Gamla Urshult.

Urshults kungsäpple

Det är inte bara odlingsmetoden som har en lång historia. I området odlas fortfarande flera gamla och lokala sorter. Störst symbolvärde för området har Urshults kungsäpple. Det är en vinterfrukt som skördas i oktober och sedan får ligga och eftermogna. Sorten är känd sedan början av 1800-talet och har förmodligen uppstått på någon av odlingarna i trakten av Urshult.

Frukten har gul grundfärg och mörkröd täckfärg. Äpplen som fått mycket sol och är ordentligt mogna är mycket vackra, och har framförallt använts som dekorationsfrukt i exempelvis fönster, julgranar och ljusstakar. Trädet är hårdigt i zon 1-4.

Urshultsträdet

I Skåne, Blekinge och södra Småland finns en tradition att till jul slöjda små träd, som man dekorerar med röda äpplen. En variant av sådana julträd är känd i Urshultstrakten sedan mitten av 1800-talet, då husaren Adam Creutz tillverkade ett julträd som en julgåva till sin sväger Nils Johan Nordstrand i Rösåla. Originalträdet är bevarat, och modellen tillverkas fortfarande.

Gårdens olika delar i det gamla bondesamhället

Förr byggde lantbruket på att varje gård höll flera slags djur och odlade flera olika grödor. All tillgänglig mark användes. Åker, äng och hage räknades till inägorna, den mark som hägnades med gärdesgård eller mur för att hålla boskapen ute. Där kunde också finnas trädgårdsland och så kallade kålgårdar, där man bland annat odlade kålväxter och rovor. Utanför inägan tog utmarken vid. Den bestod av skogs- eller hedmark och obrukbar mark. Utmarken brukades gemensamt av byns invånare, och där hämtade man ved, timmer och annat virke samt släppte ut djuren på bete. I samband med skiftesreformerna på 1800-talet delades en stor del av utmarken upp på de enskilda gårdarna och togs så småningom i anspråk för skogsbruk.

Det viktigaste fodret under vintern var hö och löv. Under vintern, när djuren stod inne, tog man hand om gödseln, som sedan spreds på åkern. Hur mycket gödsel åker man hade berodde alltså på av hur mycket kreatur man hade, vilket i sin tur påverkades av slätterängarnas storlek och bördighet. Det är därifrån uttrycket ”äng är åkers moder” kommer. Träd och buskar på ängarna gjorde dubbel nytta. Skotten kunde skördas till foder eller hantverk och de djupa rötterna hämtade näring som gräset inte kunde komma åt. När löven föll till marken och bröts ned blev näringsämnena tillgängliga för gräset.

Tidigt på våren städade man bort ris, kvistar och annat som kunde ställa till problem vid slåtern. Slåtern genomfördes under högsommaren, när slåtterblomman eller slåttergubben blommade. Under sommaren betade boskapen på utmarkerna och under vintern fick de foder som bärgats från ängarna. Under andra hälften av 1800-talet började man med växelbruk och så småningom tappade naturgödseln i betydelse när konstgödseln kom. Konstgödseln gjorde det möjligt att odla foder på åkermark och att odla upp näringsfattiga torvmossar som dikades ut. Då förlorade slåttermarken mycket av sin betydelse. Det traditionella diversifierade bruket av gårdens mark utvecklades mot ett allt mer specialiserat jordbruk. Det var inte längre nödvändigt för en gård att ha både djurhållning och växtodling.

Åkerholmarna, som mest är till besvär i det moderna jordbruket, var också viktiga. Där växte träd som hamlades regelbundet, men också fruktträd trivdes bland de värmehållande stenarna. Även växtligheten i åkerkanter och vägrenar slogs och användes till foder.

Bygd rik på kulturhistoria

Området kring sjön Åsnen har bebotts av människor under lång tid och det finns många kulturhistoriskt intressanta spår i markerna utöver fruktodlingarna. Bland annat finns många områden med fossil åkermark. Fossil åkermark betecknar inte någon särskild period utan det kan röra sig om lämningar kopplade till odling under medeltid eller ännu längre tillbaka. Lämningarna kan synas som till exempel övervuxna stensträngar, terrasser, röjningsrösen eller grundmurar efter byggnader. De äldsta odlingsrösen, som kom till när man brukade jorden med hacka, är små (3-6 meter) och ofta flacka (ett fåtal decimeter höga) och ligger tätare än yngre rösen. När man började plöja marken krävdes att jorden rensades från sten. Under 1800-talet rensades en stor del av de svenska åkrarna från sten, som användes för att bygga murar, men i Småland finns relativt gott om röjningsrösen där man kan få en bild av hur åkerbruket bedrevs innan järnplogen infördes.

På fossil åkermark, som aldrig plöjts, kan man fortfarande se de gamla, låga rösen som ligger tätt. Här har man använt sig av svedjebbruk. Innan nyodling röjdes och brändes marken och sedan odlade man på den tills skörden minskade. Då röjde och brände man en ny åker och den gamla användes som betes- eller ängsmark. Så småningom kom man tillbaka till den gamla åkern igen. Odlingsmetoderna har förändrats mycket sedan människan blev bofast, och på en och samma plats kan man hitta spår av flera olika brukningsmetoder. Ofta finns det gravplatser i närheten av den fossila åkermarken, eftersom man fram till Sveriges kristnande begravde sina anhöriga nära där man bodde.

Orkidén sankt Pers nycklar som växer i fruktodling. Foto: Daniel Hofling

Koympade äppelträd som växer på fossil åkermark med månghundraåriga röjningsrösen. Foto: André Strömqvist

Källor

Intervjuer

Intervju med Allan Gunnarsson, landskapsarkitekt

Intervju med Pierre Nestlog, landskapsingenjör

Intervju med Per-Anders Almén, ängsfruktodlare, Ellenäs

Intervju med Conny Collin, ängsfruktodlare, Fålaboda

Tryckta källor och litteratur

Almevik G. m. fl. (red): Hantverkare emellan, Mariestad 2014

Ekeland, Kelvin: Mångfaldens utmark, Stockholm 2014

Emanuelsson, Urban: Europeiska kulturlandskap

Hur människan format Europas natur, 2009

Elever i skolor för yrkesutbildning 1844-1970, Promemorior från SCB 1984: 2

Gunnarsson, Allan: Det frestande äpplet. Om folklig, ängsbaserad fruktodling med särskild inriktning mot Urshultsbygden i Småland, 1996

Hallberg, Lars-Olof: Äppelkungar: de sista ängsfruktodlarna i vildapelns rike, 2008

Knutson, Helén: Förstudie inför totalinventering av fruktodlingarna i Urshult

Mattsson, Henrik: Calvados: The world's premier apple brandy: Tasting, facts and travel, 2004

Trädgårdsundervisningen. Betänkande avgivet av 1946 års trädgårdsundervisningskommitté (SOU 1948:5)

Urshults krönika

Vejde, P. G: Gårdarna i Urshult. Öden och ägare: 60 Fålaboda, 1957

Ängsfruktodlingsområdet i Södra Åsnen – riksintresse för kulturmiljövården, utredning, 2012

Ta reda på mer!

Boken "Äppelkungar: de sista ängsfruktodlarna i vildapelns rike" är resultatet av naturfotografen Lars-Olof Hallbergs mångåriga dokumentationsarbete av området.

Filmaren Anette Lykke Lundbergs film "Urshults äppelkungar" visar hur ängsfruktodlingarna vårdas och sköts under året.

Urshults hembygdsförening ger ut "Urshults krönika". Flera årgångar innehåller artiklar om ängsfruktodlingen.

Urshults kungsäpple. Foto: Martin Wargren.

